

УДК 378.14.015.62

Рубан А. К.

канд. пед. наук, доц. Ізмаїльський державний гуманітарний університет

СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОГРАМ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩІ

Нині в Україні, як і в усьому світі, приділяється особлива увага інклюзивній освіті. «Інклюзивна освіта (фр. *inclusif* – той, що включає в себе, лат. *include* – укладаю, включаю) – процес розвитку, загальної освіти, що має на увазі створення доступного середовища для освіти людей незалежно від їхнього стану здоров'я, матеріального достатку, вікових та індивідуальних особливостей. Такий підхід забезпечує доступ до освіти, зокрема й для осіб з особливими потребами.

Інклюзивну освіту розуміють як ширшу інтеграцію, що передбачає доступність освіти для всіх і розвиток загальної та професійної освіти в плані пристосування до різних потреб усіх здобувачів освіти. Основною метою створення системи інклюзивної освіти є проектування безбар'єрного середовища в навчанні людей з особливими освітніми потребами.

Під особливими освітніми потребами розуміють потреби в умовах, необхідних для оптимальної реалізації актуальних і потенційних можливостей (когнітивних, енергетичних та емоційно–вольових, включно з мотиваційними), що їх може виявити той, хто навчається з ОМЗ у процесі навчання [1, с. 113].

Відомо, що більшість осіб з обмеженими можливостями здоров'я відчуває дефіцит різноманітних видів соціально–значущої діяльності, зокрема й діяльність, що могла б сприяти збереженню та зміцненню здоров'я. На це, зокрема, спрямована навчальна діяльність з предмета «Фізична культура та основи здоров'я людини» та фізкультурно–оздоровча діяльність, уміла організація яких в умовах інклюзивної освіти дала б змогу підвищити її

ефективність. Спортивно–масова діяльність більшою мірою орієнтована на включення людини до простору спортивної діяльності та мотивації її до участі осіб з особливими освітніми потребами у спортивних та навколоспортивних спільнотах. Така діяльність покликана сформувати позитивне ставлення до рухової діяльності загалом як до соціально–значущої.

Інклюзивна навчальна та позанавчальна робота з фізичної культури у виші не лише покращує фізичний стан тих, хто навчається, а й дає змогу сформувати інтелектуальні, емоційні та особистісні структури студентів. Тригерами цього процесу є полісенсорне відчуття радості руху, емоційно забарвлені результати навчальної та тренувальної роботи, спортивних свят і змагань, відрефлексовані інтереси та нахили до спортивної діяльності та фізичної культури загалом [2, с.178].

В Ізмаїльському державному гуманітарному університеті проводиться робота з наукового обґрунтування та методики проєктування і реалізації процесу навчання осіб з особливими освітніми потребами в організації вищої освіти, що реалізує ідеологію інклюзії. У межах інклюзивної освіти для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами розробляється індивідуальна програма навчання (адаптована освітня програма). Студент, який навчається за такою програмою, має можливість претендувати на індивідуальну розробку для нього індивідуальної освітньої траєкторії або індивідуального освітнього маршруту опанування навчального предмета «Фізична культура та основи здоров'я людини» в обсязі, передбаченому освітньою програмою.

Індивідуальний освітній маршрут (далі – ІОМ) – цілеспрямовано проєктована диференційована освітня програма, що забезпечує здобувача освіти позиції суб'єкта вибору, розроблення та реалізації освітньої програми за умови здійснення викладачами педагогічної підтримки його самовизначення та самореалізації.

Індивідуальний освітній маршрут визначається освітніми потребами, індивідуальними здібностями і можливостями особистості (рівень готовності до освоєння програми), а також наявними стандартами змісту освіти.

Під час побудови ІОМ необхідно орієнтуватися на суб'єктну значущість занять фізичною культурою для тих, хто навчається, і, за можливості, залучати самих студентів до роботи над змістом програми.

Структура ІОМ включає кілька взаємопов'язаних блоків:

- цілесмисловий (визначення смислів освіти, постановка цілей здобуття освіти, що формулюються на основі державного освітнього стандарту, мотивів і потреб студента під час здобуття освіти);

- змістовний (обґрунтування структури та добір змісту навчальних предметів, їх систематизація та групування, встановлення міжциклових,

міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, виявлення змісту навчального матеріалу);

– процесуальний (визначення використовуваних педагогічних технологій, методів, методик, систем навчання і виховання, умови та шляхи досягнення педагогічних цілей);

– результативно–оцінний (підбір індивідуальних тестів, корекція системи діагностичного супроводу).

Важливим кроком для забезпечення ефективності програм адаптивного фізичного виховання є проектування. Проєкт визначає сферу дії програми та містить визначення її сенсу, цілей, завдань і змісту, технологічного та діагностичного забезпечення. Призначення програми має бути узгоджене з місією організації, що її виконує, а також зі звичайною або загальною програмою фізичного виховання або спорту, запропонованою здоровим студентами.

На наш погляд, призначенням адаптивного фізичного виховання є суб'єктний смисл – сприяти розвитку самоактуалізації, самоосвіти та самореалізації, що, своєю чергою, сприяє оптимальному розвитку особистості та робить свій внесок у суспільство загалом. Таке визначення узгоджується з гуманістичною філософією, що знайшла широке застосування в практиці адаптивної фізичної культури. Вона полягає в тому, щоб допомогти тим, хто опромінюється з особливими освітніми потребами, повністю проявити свою людяність і в такий спосіб реалізувати свій особистісний і професійний потенціал.

Не існує універсальної моделі або парадигми, яка б урахувала взаємозв'язок особистісних смислів, цілей або завдань програм адаптивного фізичного виховання у виші для осіб з особливими освітніми потребами. Адаптовані програми фізичного виховання і спорту у виші, за орієнтації на представлений взаємозв'язок, націлені на формування індивідуумів із високим рівнем фізичної культури, що ведуть фізично активний, здоровий спосіб життя, що стимулює їхнє просування в напрямі самоактуалізації, самоосвіти та самореалізації. Людина з високим рівнем фізичної культури демонструє розвинуті в міру можливості рухові навички, необхідні для занять різними видами рухової активності; виявляє розуміння наукових засад фізичної культури; регулярно займається руховою активністю; досягає й підтримує рівень фізичної підготовленості, що забезпечує й підтримує здоров'я; цінує вплив рухової активності на здоров'я [3, с. 88]. Формування індивідуума з високим рівнем фізичної культури відбувається завдяки нагромадженню практичного досвіду в процесі реалізації цілей і завдань, пов'язаних із психомоторною, пізнавальною та емоційною сферами процесу навчання. У цій парадигмі завдання програми досягаються в процесі розвитку психомоторної сфери та через її розвиток.

Структура ЮМ, наведена вище, пропонується як узагальнена рекомендація для проектування маршрутів освоєння дисципліни «Фізична культура та основи здоров'я людини» для осіб з ОМЗ та інвалідністю, які навчаються за різними напрямками підготовки бакалаврату.

Завдання програми адаптивного фізичного виховання формуються через її індивідуалізований зміст. Зміст, що належить до психомоторного розвитку, може групуватися по-різному залежно від фізичних можливостей, інтересів і нахилів осіб з ОМЗ та інвалідністю. Так, наприклад, у змісті програми можуть бути присутніми: фізична підготовка, розвиток рухових функцій, ритміка і танці, адаптивний спорт та інші. Кожен із перелічених видів включає розвивальну галузь або спортивні навички. Наприклад, аеробна працездатність може представляти розвивальну сферу в групі фізичної підготовки, а плавання – спортивні навички в рамках групи адаптивного фізичного виховання.

Розроблені програми адаптивного фізичного виховання у вищій мають робити особливий наголос на активні види рухової активності, а не на альтернативні малорухливі програми. Програма має бути спланована так, щоб домогтися максимальної користі від занять руховою активністю за допомогою задоволення потреб тих, хто навчається, які інакше будуть змушені поводитися на заняттях фізичною культурою досить пасивно.

Згідно з концепцією умов найменшого обмеження, адаптивне фізичне виховання може застосовуватися як в умовах інклюзивного (спільного зі здоровими однолітками) навчання, так і в спеціалізованих групах, куди входять тільки особи, які потребують адаптивного фізичного виховання.

Хоча адаптивне фізичне виховання являє собою навчальну програму, а не спосіб визначення умов навчання, слід розуміти, що вплив програми визначається безпосередньо умовами її виконання. У тих випадках, коли це можливо, програми адаптивного фізичного виховання мають бути включені в умови звичайного фізичного виховання, що сприяє реалізації ідеології інклюзії у вищій освіті. Незважаючи на те що програми адаптивного фізичного виховання є індивідуалізованими, вони можуть виконуватися в умовах групових занять і в цьому разі мають бути пристосовані до потреб, обмежень і можливостей кожного студента.

Таким чином, основним смисловим орієнтиром програм адаптивного фізичного виховання є самоактуалізація, самоосвіта і самореалізація здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, що сприяє максимальному розкриттю потенціалу фізичної культури для студентів з ОМЗ та інвалідністю як професіоналів, що розвиваються. Визначення смислових орієнтирів діяльності суб'єктів освітнього процесу можна розглядати як особливо значущий, що задає напрямок кроку проектування

індивідуальних освітніх маршрутів і програм з фізичного виховання, що реалізуються у виші в рамках ідеології інклюзії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Житомирський Л.О. Поліпшення здоров'я студентів у закладах вищої освіти в сучасних умовах. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки». Ізмаїл. РВВ ІДГУ. 2021. Вип.56. С. 113-119.

2. Осадець М., Головачк В. Фізична культура як фактор формування здорового способу життя особистості. Physical culture and sport: scientific perspective. 2024. №1(1). С. 178–182.

3. Хома Т. В. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи. 2024. №3. С.88-90.